

Fuafuaga Fou o Atina'e i le Atunuu mo i Latou e iai Mana'oga Fa'apitoa

O a mea e tatau ona iai i totonu?

Fesili e tatau ona mafaufau iai

Fa'amatalaga e faigofie ona faitau

Fa'afefea ona fa'aaogā lenei pepa o fa'amatalaga

O lenei pepa o fa'amatalaga na saunia e le malō o Ausetalia. A e vaai i le upu 'matou', o lona uiga o le malō o Ausetalia.

Ua matou tusia lenei pepa i se auala faigofie ona faitau

Ua matou tusia nisi upu matamata tetele

O lona uiga o mata'itusi e mafiafia toe uliuli.

Matou te fa'amatalaina uiga o nei upu. O lo'o iai se lisi o nei upu i le itulau e 20

O lenei pepa o fa'amatalaga faigofie o le iloiloga o le isi pepa o fa'amatalaga. O lona uiga e aofia ai na o fa'amatalaga e sili ona tāua.

E te maua le isi pepa o fa'amatalaga i luga o le matou upega tafā'ilagi

engage.dss.gov.au/nds-stage2-consultation

E mafai ona e talosaga mo se fesoasoani i le faitauina o lenei pepa o fa'amatalaga. E ono mafai e sau uo, tagata o lou aiga po o se tagata lagolago ona fesoasoani ia oe.

O a mea o i totonu o lenei pepa o fa'amatalaga?

O leā le Fuafuaga Fou o Atina'e mo i Latou e iai Mana'oga Fa'apitoa?	3
Fuafuaga Fou o Atina'e mo i Latou e iai Mana'oga Fa'apitoa	4
Talanoa ma le lautele e fa'atatau i le Fuafuaga o Atina'e fou	4
Matou pepa o manatu	5
O manatu mai Fuafuaga o lo'o iai nei	5
Manatu mo le fuafuaga fou o atina'e	7
Va'aiga i uiga o fa'alapotopotoga	9
Fa'amautinoaina ua iloa uma e tagata le mea e tatau ona fai	10
O tagata e iai mana'oga fa'apitoa ua ausia o latou sini	11
Fuafuaga fa'atino	13
E aofia ai tagata e iai mana'oga fa'apitoa	14
Fesili fa'atatau ia te oe	16
E fa'aapefea ona e ta'u mai ia matou au tali	19
Lisi o Upu	20
Fa'afeso'ota'i matou	22

O leā le Fuafuaga Fou o Atina'e mo i Latou e iai Mana'oga Fa'apitoa?

O le *Fuafuaga Fou o Atina'e mo i Latou e iai Mana'oga Fa'apitoa 2010-2020 (National Disability Strategy 2010-2020)* o se fuafuaga e fa'aleleia ai soifua o tagata e iai manaoga fa'apitoa.

I lenei pepa o fa'amatalaga ua matou fa'aigoaina o 'Fuafuaga o Atina'e'.

O le Fuafuaga o Atina'e e talanoa aga'i i mea e mafai ona matou faia ina ia sili atu Ausetalia:

- **ia aofia uma**
- **ia tatala avanoa**

A aofia uma, e mafai e tagata uma ona auai.

A tatala avanoa, e mafaia e tagata uma ona fa'aaoga. E ono aofia ai:

- se nofoaga poo se fale
- femalagaa'iga
- se 'auaunaga
- fa'amatalaga
- upega tafā'ilagi.

O le Fuafuaga o Atina'e o lo o fa'avae i manatu mai le *United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (UN Convention).

O le fono a Malō Aufa'atasi e na te fa'ata'atia aiā tatau a tagata e iai manaoga fa'apitoa.

E fa'amatala ai auala fetau e tatau ona fesaga'i ai ma tagata e iai manaoga fa'apitoa.

Fuafuaga Fou o Atina'e mo i Latou e iai Mana'oga Fa'apitoa

E uma le Fuafuaga o Atina'e i le 2020.

E tele suiga talu ona amata le Fuafuaga o Atina'e.

Ua iai nei le matou Polokalame Inisiua mo i latou e iai Mana'oga Faapitoa (NDIS.) now.

E ofoina e le NDIS auaunaga lagolago mo le tele o tagata e iai manaoga fa'apitoa.

E toatele tagata Ausetalia ua a'afia i le:

- koronavairusi (KOVITI-19)
- vaitau o mu i le vaomatua 2019-2020.

O faigamalō i totonu o Ausetalia o lo o galulue fa'atasi i le amataina o se Fuafuaga o Atina'e fou.

E matou te fia iloaina ni manatu o tagata po'o a mea e tatau ona iai i le Fuafuaga o Atina'e fou.

O le Fuafuaga o Atina'e fou e tatau:

- ona mulimulita'i i manatu o le fono a Malō Aufa'atasi
- amanaia o tagata tausī.

Talanoa ma le lautele e fa'atatau i le Fuafuaga o Atina'e fou

Na amata ona matou fa'atalanoaina tagata e iai manaoga fa'apitoa e uiga i le Fuafuaga o Atina'e fou i le 2019.

E matou te fia iloaina ni manatu o tagata po'o a mea e tatau ona iai i le Fuafuaga o Atina'e fou.

O fa'amatalaga e tou te fa'asoa mai e fesoasoani lea ia matou i le faia o le Fuafuaga o Atina'e fou.

Matou pepa o manatu

Na matou tusia se **pepa o manatu**.

O le pepa o manatu o se aotelega o manatu e ono aofia i totonu o le fuafuaga o atina'e fou.

O le matou pepa o manatu e aofia ai:

- o le mea na ta'u mai ia matou e le vaega e iai mana'oga fa'apitoa e tatau ona i totonu o le fuafuaga o atina'e fou
- o mea na aogā mai le Fuafuaga o lo'o iai nei
- manatu pe fa'apefea ona suia uiga o fa'alapotopotoga aga'i i tagata e iai mana'oga fa'apitoa.

O Uiga o mea ia o loo i ou:

- mafaufauga
- lagona
- talitonuga.

O manatu mai Fuafuaga o lo'o iai nei

O le Fuafuaga e iai manatu e 6 e fa'aleleia ai olaga mo tagata e iai mana'oga fa'apitoa:

Matou te tāua o **tulaga fa'ai'u**.

O tulaga fa'ai'u o Fuafuaga e 6 o:

1. Galuega, tupe ma fale
2. Auai i mea fai i totonu o fa'alapotopotoga
3. O matou aiā mo le faiga talafeagai ma le saogalemu
4. Mauaina o se lagolago
5. A'oa'oga ma agava'a
6. Soifua Maloloina ma le Manuia

O le matou anavatau mo le fuafuaga o atina'e fou

E iai fo'i le matou **anavatau** mo le fuafuaga o atina'e fou

O le matou anavatau o le matou po'o a foliga o le lumana'i.

O le matou anavatau ia mo Ausetalia ina ia avea ma nofoaga e mafai ai e tagata e iai mana'oga fa'apitoa ona:

- amana'ia
- mafai ona ola i se olaga latou te manana'o e ola ai
- tutusa le faiga ma isi tagata i totonu o fa'alapotopotoga.

O fesili e mafaufau iai

O le ā sou manatu e uiga i tulaga fa'ai'u e 6?

O le ā sou manatu e uiga i le matou anavatau?

Fa'amolemole tusi au tali i totonu o le pusa o i lalo ifo.

Oomi pe pa'i ii ina ia tusia ai upu.

Manatu mo le fuafuaga fou o atina'e

O matou **ta'iala fa'avae** o manatu tāua matou te manana'o e tuu i totonu o le fuafuaga fou.

O lo'o faimai nei manatu e tatau ona matou:

- aofia ai ma tagata e iai mana'oga fa'apitoa
- faia ni auala mo tagata e iai mana'oga fa'apitoa ina ia auai
- faaaogā fausaga faalaua'itele'.

O le uiga o le Fausaga Lautele matou te manatu aga'i i mea e mana'omia e tagata uma pe a matou fuafua poo le amata o ni poloketi fou ma 'auaunaga.

E tatau ona matou aveese pa puipui o lo'o feagai ma tagata e iai mana'oga fa'apitoa.

E tatau ona matou aofia ai ma le mamalu lautele o tagata i le tatou galuega fai.

E tatau ona matou fesoasoani i tagata o lo'o lagolago ma tausii tagata e iai mana'oga fa'apitoa, e pei o:

- tagata o aiga
- tausii tagata
- afaigaluega lagolago
- latou tu'uina atu 'auaunaga.

O fesili e mafaufau iai

O le ā sou manatu matou ta'iala fa'avae?

E iai nisi manatu tāua e tatau ona tuu i totonu o le fuafuaga fou?

E fa'apefea ona matou mautinoa o lo'o mulimuli uma tagata i a matou ta'iala fa'avae?

Fa'amolemole tusi au tali i totonu o le pusa o i lalo ifo.

Oomi pe pa'i ii ina ia tusia ai upu.

Va'aiga i uiga o fa'alapotopotoga

O uiga o fa'alapotopotoga o tagata e mafai ai ona taofia tagata e iai mana'oga fa'apitoa ona ausia a latou sini autu.

E aofia ai sini mo:

- le alu i le a'oga ma a'oa'o
- le galue ma maua tupe
- le auai atu i fa'alapotopotoga.

Ua t̄ua mai e tagata e iai mana'oga fa'apitoa o uiga o fa'alapotopotoga o tagata o le 1 lea o papuipui tel̄e latou te feagai pe a latou taumafai e ausia a latou sini autu.

O fesili e mafaufau iai

E tatau ona matou avea le suiga o uiga o fa'alapotopotoga o se sini t̄ua mo le fuafuaga?

E tatau ona matou aofa'i mai manatu fa'atatau i le suiga o uiga o fa'alapotopotoga i totonu o le fuafuaga fou?

Fa'amolemole tusi au tali i totonu o le pusa o i lalo ifo.

Oomi pe pa'i ii ina ia tusia ai upu.

Fa'amautinoaina ua iloa uma e tagata le mea e tatau ona fai

E tatau i le fuafuaga fou ona manino ina ia iloa uma e tagata po'o le a le mea e tatau ona fai.

E aofia ai:

- malo
- vaega o tagata e iai mana'oga fa'apitoa
- fa'alapotopotoga lautele.

O le fuafuaga fou o atina'e o le a fa'amatala manino atu:

- poo le a tulaga tatau ona faia e le malo
- pe fa'aapefea e le malo ona lagolagoina tagata e iai mana'oga fa'apitoa
- o le a le telē o le auai atu o le malo i le fa'afoeina o 'auaunaga mo tagata e iai mana'oga fa'apitoa
- o le a le tulaga e tatau ona fai e le vaega o tagata e iai mana'oga fa'apitoa
- o a mea e tatau ona fai e fa'alapotopotoga.

O fesili e mafaufau iai

E te manatu e galulue fa'atasi le malo, o fa'alapotopotoga ma nu'u ina ia lelei le olaga mo tagata e iai mana'oga fa'apitoa?

O a mea e tatau ona i totonu o le fuafuaga fou ina ia fa'aali pe fa'aapefea e le vaega o mana'oga fa'apitoa ma fa'alapotopotoga lautele ona mafai ona fa'aleleia le olaga mo tagata e iai mana'oga fa'apitoa?

Fa'amolemole tusi au tali i totonu o le pusa o i lalo ifo.

Oomi pe pa'i ii ina ia tusia ai upu.

O tagata e iai mana'oga fa'apitoa ua ausia o latou sini

O tagata e iai mana'oga fa'apitoa ua fa'ata'atia a latou sini i vaega e tele o le latou olaga.

Ua matou iloa o lo'o aogā le fuafuaga pe afai o lo'o 'ausia e tagata e iai mana'oga fa'apitoa o latou sini.

Matou te manana'o ina ia iai se **auivi o fa'ai'uga** i totonu o le fuafuaga o atina'e fou.

O le auivi o fa'ai'uga o se auala e va'ai auiliili ai:

- poo ua 'ausia e tagata e iai mana'oga fa'apitoa a latou sini
- pe fa'apefea ona matou iloa tagata e iai mana'oga fa'apitoa ua 'ausia o latou sini
- suiga i le taimi.

Fa'ata'ita'iga, pe to'afia tagata e iai mana'oga fa'apitoa ua 'ausia a latou sini i le

- sailiga o se galuega
- maua a latou lava tupe.

E mafai ona matou fa'aaogāina le auivi o fa'ai'uga e fesoasoani ai iā tatou i le tusiga o lipoti.

E mafai ona tautala a matou lipoti po'o gasolo lelei tulaga mo tagata e iai mana'oga fa'apitoa pe leai.

E mafai fo'i ona talanoa a matou lipoti i le:

- fa'asologa lelei o le fuafuaga fou
- vaega e mana'omia le toe fai iai o se galuega

O fesili e mafaufau iai

O a mea e tatau ona tusia i totonu o a matou lipoti?

Mata e fa'afia ona tatau ona:

- tusia a matou lipoti, fa'ata'ita'iga tausaga ta'i 1 po'o le 2 tausaga?
- fa'asoa matou lipoti ma le lautele?

Fa'amolemole tusi au tali i totonu o le pusa o i lalo ifo.

Oomi pe pa'i ii ina ia tusia ai upu.

Fuafuaga fa'atino

E mafai ona matou tusia fuafuaga fa'atino ina ia fesoasoani:

- malo
- vaega o tagata e iai mana'oga fa'apitoa
- lautele.

O matou fuafuaga fa'atino e fesoasoani:

- i tagata uma ina ia malamalama poo le a le latou mea e tatau ona fai
- o le fuafuaga fou e faia se eseese tele mo tagata e iai mana'oga fa'apitoa.

O matou fuafuaga fa'atino e talanoa fa'atatau:

- poo a ni mea o le a fai ina ia fa'aleleia ai se mea
- poo le a le umi e tatau ai ona fa'aleleia se mea

O fesili e mafaufau iai

O lea sou manatu i fuafuaga fa'atino?

E tatau ona aofia fuafuaga fa'atino i totonu o le fuafuaga fou?

Fa'amolemole tusi au tali i totonu o le pusa o i lalo ifo.

Oomi pe pa'i ii ina ia tusia ai upu.

E aofia ai tagata e iai mana'oga fa'apitoa

Matou te manana'o e tusia se fuafuaga e talanoa fa'atatau i le auai o tagata e iai mana'oga fa'apitoa ina ia fa'amautinoa le aogā o le fuafuaga o atina'e.

O fesili e mafaufau iai

E fa'aapefea ona aofia tagata e iai mana'oga fa'apitoa ina ia fa'amautinoa e aogā le fuafuaga fou?

E fa'aapefea ona aofia le vaega o tagata e iai mana'oga fa'apitoa ina ia fa'amautinoa e aogā le fuafuaga fou?

Fa'amolemole tusi au tali i totonu o le pusa o i lalo ifo.

Oomi pe pa'i ii ina ia tusia ai upu.

O nisi mea e mafaufau iai

E iai nisi mafaufauga poo manatu e ono iai i totonu o le fuafuaga fou?

Fa'amolemole tusi ou mafaufauga poo manatu i totonu o le pusa o i lalo.

Oomi pe pa'i ii ina ia tusia ai upu.

Fesili fa'atatau ia te oe

O e taliina a matou fesili:

- mo oe lava?
- mo se fa'alapotopotoga?

Afai o e taliina a matou fesili mo se fa'alapotopotoga, fa'amolemole ta'u mai poo fea tonu: Oomi pe pa'i ii e tu'u ai upu i totonu.

O fea o nei fuaiupu e sa'o fa'atatau ia te oe?

- O a'u o le tagata e iai mana'oga fa'apitoa.
- O a'u o le mātua po'o le tagata va'ava'aia le tagata e iai mana'oga fa'apitoa.
- O a'u e aiga ma le tagata e iai le mana'oga fa'apitoa.
- O a'u e tausia se tagata e iai mana'oga fa'apitoa.
- O a'u o le tagata faigaluega lagolago.
- Ou te faigaluega fa'atasi ma tagata e iai mana'oga fa'apitoa.
- O a'u e faufautua mo tagata e iai mana'oga fa'apitoa.
- Ou te faigaluega mo fa'alapotopotoga o tagata e iai mana'oga fa'apitoa pe tu'uina atu 'auaunaga.
- Ou te fa'afaigaluegaina tagata e iai mana'oga fa'apitoa.
- O a'u e fai la'u pisinisi.
- O a'u o le tausima'i.
- Ou te aoga pe faigaluega i le iunivesite.
- Ou te faigaluega mo le malo, e pei o:
 - le Malo o Ausetalia
 - le malo faasetete poo teritori
 - le malo fa'aitumalo

O nisi, fa'amolemole ta'u mai:

Oomi pe pa'i ii ina ia tusia ai upu.

O le a le setete poo le teritori e te nofo ai?

- Teritori Taulaga o Ausetalia
- Niu Saute Uelese
- Teritori i Matū
- Kuiniselani
- Ausetalia i Saute
- Tasemania
- Vitoria
- Ausetalia i Sisifo
- Ou te lē aumau i totonu o Ausetalia
- Ou te lē fia tautala

O le a le ituaiga nofoaga e te nofo ai?

- O se aai
- Aai tele poo se taulaga
- Taulaga la'ititi poo se nofoaga mamao mai le a'ai tele poo le taulaga
- Ou te lē fia tautala

O oe o se vaega o tagata o le nuu o tagata Apoliki ma Atumotu Torres Strait?

- Ioe
- Leai
- Ou te lē fia tautala

E te sau mai se isi **aganu'u** ese?

O lau aganuu o le:

- auala lea i lo'u olaga
- o auala e te mafaufau ai pe fa'atino ona o le auala na e ola mai ai.

- Ioe
- Leai
- Ou te lē fia tautala

E te tautala i se isi gagana e ese mai le Fa'aperetania i le tele o taimi?

- Ioe
- Leai
- Ou te lē fia tautala

E te i le vaega o le LGBTQI?

- Ioe
- Leai
- Ou te lē fia tautala

E fa'aapefea ona e ta'u mai ia matou au tali

E mafai ona e talia matou fesili i luga o tusitusiga.

E mafai ona e lafo mai au tali i le meli.

National Disability Strategy Governance and Engagement Section

GPO Box 9820 Department of Social Services Canberra, ACT 2601

E mafai ona e alu i le matou upega tafa'ilagi ma tali a matou fesili.

Upega tafa'ilagi:www.engage.dss.gov.au

E mafai ona pu'e au tali i le masini pu'e leo.

E mafai ona pu'e au tali i le masini pu'e ata.

E mafai ona e alu i le matou upega tafa'ilagi ma tu'u ai i luga lau:

- leo na pu'e
- ata gaiioi na pu'e.

E mana'omia ona lafo mai au tali i le aso 30 Setema 2020.

E mafai ona fa'asoa atu au tali i luga o le matou upega tafa'ilagi.

E tatau ona e ta'u mai pe afai e te le mana'o e fa'asoa au tali.

Lisi o Upu

Avanoa

A tatala avanoa, e mafaia e tagata uma ona fa'aaoga.

E ono aofia ai:

- se nofoaga poo se fale
- femalagaa'iga
- se 'aunaunaga
- fa'amatalaga
- upega tafā'ilagi.

Faufautua

O le tagata e lagolagoina oe. Latou te fesoasoani ia te oe ia fai sau tala.

E mafai fo'i ona latou avatu fa'amatalaga ma fautuaga.

Uiga

O Uiga o ou:

- mafaufauga
- lagona
- talitonuga.

Ta'iala Fa'avae

O matou ta'iala fa'avae o manatu tāua matou te manana'o e tuu i totonu o le fa'avae fou.

Ia aofia uma

A aofia uma, e mafai e tagata uma ona auai.

Tulaga fa'aiu

O le Fuafuaga e iai manatu e 6 e fa'aleleia ai olaga mo tagata e iai mana'oga fa'apitoa.

Matou te tāua o tulaga fa'ai'u.

Auivi o fa'ai'uga

O le auivi o fa'ai'uga o se auala e va'ai auilili ai:

- poo ua 'ausia e tagata e iai mana'oga fa'apitoa a latou sini
- pe fa'apefea ona matou iloa tagata e iai mana'oga fa'apitoa ua 'ausia o latou sini
- suiga i le taimi.

Pepa o Manatu

O le pepa o manatu o se aotelega o manatu e ono aofia i totonu o le fuafuaga o atina'e fou.

Fausaga Lautele

O le uiga o le Fausaga Lautele matou te manatu aga'i i mea e mana'omia e tagata uma pe a matou fuafua poo le amata o ni poloketi fou ma 'auaunaga.

Anavatau

O le matou anavatau o le mana'oga lava ina ia fesoasoani le fuafuaga fou ina fa'aleleia le lumana'i.

Fa'afeso'ota'i matou

1800 334 505

E mafai ona vili Auaunaga o Feau Momoli a le Atunuu.

Tagata fa'aaogāina le TTY: **1800 555 677**

Telefoni: **13 36 77**

Imeli: **disabilityreform@dss.gov.au**

Upega Tafa'ilagi: **www.engage.dss.gov.au**

Na faia e le Vaega o Fa'amatalaga ia le pepa o fa'amatalaga Faitau Gofie.

Mo nisi fesili, fa'amolemole asiasi i le **www.informationaccessgroup.com**.

Galuega numerā 3436-A.